

Constantin MARAFET

VICTORIA ESTE DESTINUL NOSTRU

Convorbiri cu scriitorul si politologul

VICTOR FRUNZA

Editura RAFET, 2007

Biografie

Victor Frunză s-a născut la 8 iunie 1935, în comuna Dumitrești, pe atunci jud. Râmnicu-Sărat. A urmat facultatea de ziaristică din București (1952-1953) și facultatea de ziaristică a Universității "Lomonosov" din Moscova (1958). A lucrat ca redactor și realizator de emisiuni culturale la Radiodifuziunea Română (1958-1978), apoi la Televiziunea Română (1968-1971). A fost profesor de jurnalism audio-vizual la facultatea de ziaristică în cadrul Academiei "Ștefan Gheorghiu", București.

Disidența și emigrația

În 1978 publică prin intermediul agenției de știri Reuters Paris o scrisoare critică la adresa regimului de dictatură din R.S.R.. Anchetat și expulzat din țară în 1980, se stabilește, împreună cu soția și fiul său, la Århus, Danemarca. Înființează editura "Nord", care din 1989 va avea denumirea "Editura Victor Frunza - EVF". Editează revista de studii asupra fenomenului politic românesc : "Alergătorul de la Marathon". Publică o seamă de lucrări politice și istorice, între care eseurile consacrate drepturilor și libertăților omului, "Pentru drepturile omului în România", Danemarca, 1982, și ampla lucrare istorică consacrată comunismului românesc "Istoria P.C.R.", Danemarca, 1984.

Opera literară și istorică

După 1989, revine în țară, unde tipărește o ediție jubiliară a poeziilor lui Mihai Eminescu. Pe lângă publicațiile editoriale amintite mai sus, este autorul unor volume de versuri (cum ar fi "Globul din stânga", 1968), proză ("Privegheați lângă privighetori", 1971), teatru ("Marea gară nouă", 1974), istorie ("Istoria stalinismului în România", 1990, "Istoria comunismului în România", 2000). Cea mai recentă apariție editorială: "Destinul unui condamnat la moarte: Pamfil Șeicaru" (EVF, 2001). În "Alergătorul de la Marathon" mai publicase texte referitoare la Pamfil Șeicaru.

Afilieri

A fost membru fondator al Alianței Civice (1990), membru în Consiliul Național (din 1995), membru al Senatului AC (2000).

Constantin Marafet : Cine sunteți d-voastră, domnule Victor Frunză? Cum se cheamă tristețea și disperarea în răsăritul soarelui? Dar complicitatea...

Victor Frunză: Sunt unul dintre voi. La ora dreptății, și adevărului - în venirea căreia am crezut cum poți crede doar în răsăritul soarelui - mă întorc precum pasărea la stol, rămânând mai departe anonimul care nu v-a părăsit nici o clipă.

N-am făcut nimic deosebit. Eram doar cu sufletul bolnav de disperarea românească, față de creșterea aceluia cancer care învăluisese întregul organism al țării, riscând să-l sufoc și să-l distrugă.

Constantin Marafet: Ce va determinat, cum s-a născut decizia de a nu fi complice la dictatură, cum am fost eu de exemplu și ca mine încă douăzecișidouă de milioane de români.

Victor Frunză : Disperarea și tristețea au născut decizia de a nu fi complice prin tăcere cu dictatura, cu totalitarismul, ci a fi al vostru cu toată suferința, gândurile, cu tot ce poate îndura acel biet ghemotoc, unde credeam că sunt localizate simțirile. N-am fost complice și am acuzat. Alungat, am rămas alături.

Priveam mai departe cum vremurile păreau că încremeniseră: aceiași țambalagii care-și închipuiau că sunt poeți, drapați în osînze, și le fluturau încercând să vă facă să credeți că flutură tricolorul... De care și-au bătut joc. Același cer de plumb peste țară. Același mutre încruntate, privind de sus mulțimi adunate la comandă, crezând că le stăpânesc pe vecie ca pe o turmă. Precum țara toată - condamnată la izolare, la degradare, dereglare a ceasornicului istoric, la desființare - adunându-și energiile, mi-am spus într-un moment de decizie: „Trebuie”.

Constantin Marafet: Toți avem un moment decisiv în viață, care a fost al d-voastră...ce iluzii sau deziluzii v-au păscut tăcerea...copii fiind avem câte un monstru în închipuirile noastre, din câte știu d-voastră aveți unul real.

Victor Frunză: Mai înainte m-am chinuit, am amânat, am încercat să mă conving că mă înșel.. Nu, nu era o iluzie optică: monstrul era un monstru...

Constantin Marafet: Când ați rupt tăcerea - dincolo era mâna lor înarmată nu doar cu „indicațiile și orientările lui prețioase”

Victor Frunză: Momentul decisiv de a rupe tăcerea a avut deci loc în anul 1978. Terminasem lucrarea Istoria stalinismului în România (apărută ulterior sub titlul Istoria P.C.R.) și din cauză în efect am ajuns la concluzia că partidul și societatea comunistă au adus în România o ciumă: dictatura personală a lui N. Ceaușescu, care urma să distrugă țara. Eram în mâna lor, acolo, monstrul având atâtea capete câte slugi avea, înarmate nu doar cu „indicațiile și orientările lui prețioase”. Am încercat de câteva ori să dau peste un corespondent străin... Nu sunt genul de om care să caute pe cineva la „Intercontinental” fără să bată la ochi, mai ales că scopul crează stângăcia. A trebuit să apelez la o soluție proprie.

Constantin Marafet: Speranța d-voastră era o simplă scrisoare?!

Victor Frunză: ... și cunoscând pe dinafară formulările principale ale unei scrisori critice, pe care o compusesem în speranța zadarnică să o înmânez la București unui reprezentant al presei occidentale, am făcut o cerere de plecare la Paris, care unui om remarcat prin „cumințenie” („Tocmai de la el nu ne-am fi putut aștepta!”), au spus mai târziu unii) nu i s-a refuzat. Am declarat mai târziu anchetatorilor mei, furioși că se aflau în fața unui fapt împlinit, iremediabil, că am plecat la Paris numai și numai pentru a expedia de acolo o scrisoare publică. Și așa este!

Constantin Marafet: Da! Dar erați profesor la „Ștefan Gheo...”

Victor Frunză: ...eram profesor cu titlul de conferențiar universitar la Facultatea de ziaristică. Instituția de învățământ cu pricina nu se mai afla la Facultatea de filologie unde-și avea local, ci la Academia de partid „Ștefan Gheorghiu”; pentru că în concepția troglodită a impostorilor care decideau totul în țară, de la numărul de copii pe familie până la lungimea curpenilor de dovleac, ziaristii nu erau altceva decât niste ticluitoari de telegrame de recunoștință și de aceea educația lor trebuia îndeaproape supravegheată de vechillii de care respectiva universitate nu ducea lipsă. Atât faptul în sine al criticării intangibilului, ingreșibilului, incomensurabilului etc., cât și faptul că un glas se ridicase tocmai din „citadela de partid” i-a făcut pe dictator și pe lingăii lui să turbeze.

Constantin Marafet: Atunci ați scris câteva scrisori, niciuna pierdută?! Cum era conștiința d-voastră după publicarea lor?

Victor Frunză: Scrisoarea mea critică a fost difuzată în primele zile ale lunii septembrie 1978 de către agentia Reuters, în zilele următoare a fost publicată de unele organe de presă și, respectiv, difuzată de unele posturi de radio din occident, iar luni 11 sept 1978 m-am întors la București, cu un echilibru sufletesc pe care nu l-am cunoscut vreodată până atunci, venind din satisfacția datoriei de conștiință împlinite.

Constantin Marafet: Cum a fost primirea în țară atunci? ce s-a întâmplat? cum a fost? viitorimea trebuie să cunoască aceste lucruri, vă rog...

Victor Frunză: Locuința mea din str. Ion Călin 20 era „văzută” cu toate mijloacele mobilizate pompierește de securitate, încât mă și mir că i-a răbdat grija să mă lase o oră să mă dezmeticesc. Pe ușă am intrat la ora 13, iar la ora 14 a și sunat telefonul spre a fi convocat pentru a doua zi la facilitate.

Constantin Marafet: Cum, de ce și pentru ce trebuia să fiți convocat, dar cum a fost?!

Victor Frunză: Convocarea la „Ștefan Gheorghiu” a fost o farsă ca multe altele ale regimului de dictatură, ca să zică chipurile că „partidul” era cel care ancheta nu securitatea. Măsurile luate în perspectiva intrării mele în incintă fuseseră dintre cele mai drastice: începerea cursurilor fusese anulată, studenții și cursanții au fost trimiși „la porumb”, pentru a nu da ochi cu mine și a nu fi contaminați de spirit critic antidictatorial, clădirea era suspect de goală, în schimb cadrele didactice, între care am recunoscut câțiva

colegi de catedră privind spre mine ca prin sticlă, se înșirau într-un lanț viu pe traseul pe care trebuia să-l parcurg până la vechea clădire (deci nu la Facultatea de ziaristică), spre a mă împiedica astfel cu „vigilență partinică” să pătrund în clădirea de studiu propriuzisă, pentru a nu pune acolo bombe sau a provoca o revoluție. De altfel, o întreagă armată de securiști de filaj mă însoțise încă de la trecerea frontierei la Stamora - Moravița până acasă, apoi pe drumul până la Leu (pe care l-am făcut pe jos, ca să le mai dau puțin de lucru). Cum de la intrarea pe teritoriul țării și până la plecarea în exil, care a avut loc doi ani mai târziu, în jurul meu securitatea a creat un zid al izolării aproape etanș, cel puțin în această primă perioadă impactul criticilor la adresa dictatorului l-am putut măsura prin această extraordinară mobilizare de securiști și prin măsurile de carantină de la Academia „Ștefan Gheorghiu”.

Menționez acum pentru a nu mai reveni asupra faptului, că supravegherea cu formații întregi de filatori, ascultarea radio și telefonică, implantarea de agenți provocatori a avut loc fără întrerupere cu intensitate variabilă până la plecarea mea din țară, la 20 august 1980. Și asta numai pentru niste idei, a căror formulare aș spune că la acea oră se afla pe buzele tuturor oamenilor de bun simț, mai ales ale celor apăsati cel mai tare de teroarea dictatorială și aflați în afara formației conducătoare.

Constantin Marafet: Cine vă ancheta? Sunt cunoscuți acum? Cum se desfășura ancheta?

Victor Frunză: Ancheta a fost condusă de niste necunoscuți - se recomandaseră Arsene și Mohanu (fără menționarea numelui propriu) - iar de ochii lumii mai participa și un prorector al academiei, Balaure, apoi de fiecare dată venea câte cineva nou, dar Leonte Răutu, care la acea oră era rector, nu și-a făcut apariția și nu l-am mai văzut niciodată. Cea dintâi „sedință” de anchetă, care a durat aproximativ opt ore, a constat dintr-un veritabil interogatoriu, după care am fost pus să scriu „tot”.

Constantin Marafet: „Băieții” erau perseverenți...

Victor Frunză: Zilele următoare ancheta a continuat cu o perseverență a celor care o conduceau, care m-a dumirrit imediat asupra obiectivelor urmărite. De fapt nu mă miram, pentru că atunci când mi-am zis că trebuie să fie unul care să strige în față banditului că este bandit, și că am s-o fac mai articulat decât alții (nu mă socot așadar singurul!), am pus în formula urmărilor și ceea ce avea să mi se întâmple drept efect, fără să-mi fac iluzia că prin aceasta lui avea să i se întâmple ceva sau că avea să se trezească sau să plece. Nu! Într-atât a fost îndrăgostit de puterea, de funcțiile sale multiple, de bogățiile pe care le-a acumulat (de fapt le-a furat) și le-a ascuns ca o cârțită, încât dacă te atingeai de puterea lui te putea face praf. Pe câți nu i-a făcut?

Constantin Marafet: Pe ce ați scontat, nu erați un fel de vedetă a comuniștilor?!

Victor Frunză: Am scontat pe trezirea unor conștiințe și mai ales pe faptul că un om mic, fără funcții (ulterior, mașina de contrapropagandă în străinătate a făcut din mine un fel de vedetă a partidului, lipindu-mi eticheta de „comunist” care la spirite puțin inițiate din emigratie a prins) putea să-și ridice glasul și că totuși „Se poate!”. Acest „Se poate!” l-am atins din momentul în care criticele mele semnate cu nume și prenume au fost auzite de toți românii care gândesc, fiindu-mi aproape indiferent ce avea să mi se întâmple mai departe. Partida fusese jucată și câștigată de mine! Iar scenariul urmărilor pentru

mine - neinteresant, de vreme ce fusese aplicat și altora.

Constantin Marafet: Așadar, la anchetă opiniile critice, despre care necunoscuții se prefăcuseră a se interesa la început, au fost repede expediate și nu mai erau evocate. Cum era discuția?

Victor Frunză: Nu era o discuție de conținut, cum și-ar putea închipui cineva citind textele respective, o dezbatere de idei, fie și sub auspiciile securității, altminteri și-ar fi dezmințit natura: cine a mai văzut ca la gestapo să se dezbătă idei? Acolo se caută argumente care să legalizeze represiunea.

Se căutau fire cu „agenturile imperialiste”. De aceea trebuia să scriu , să scriu... și iar să scriu. Doamne, ce plăcere nebună am de a scrie, a scrie și a șterge! Scrisul zilnic este gimnastica mea, este un alt mod de a respira, fără de care mor. Ei nu știau asta! Dar nu pot să scriu când mă obligă cineva să o fac și mai ales când mi se dictează despre ce anume să scriu. Iar când mi se și impune să scriu atâtea pagini despre cutare lucru, pot să-mi ies din matcă. Am privit absurdele lor cereri de a scrie și iar a scrie ca pe un supliciu antecalculat, dar când după zece ore de tortură psihică în care am rezistat zic eu onorabil ofensivei celor trei (trei contra unu), încheiată cu lectura de către unul din inchizitori a ultimei declarații, Balaure („Bhalaure”) a avut pur și simplu tupeul de a-mi spune că este „prea scurt”. I-am replicat că în materie de scris eu sunt specialistul și nu el și că o calitate a exprimării este conciziunea, așa că refuz să mai lungesc poliloghia și așa supradimensionată.

Constantin Marafet: S-a mai spus că ați fi agent imperialist.

Victor Frunză: „Agent imperialist” în cadrul „organizat” al comisiei de tortură psihică, iar în afară Securitatea a lansat pe baza relațiilor mele rusești (sotie ruso-gruzină, am o diplomă MGU „Lomonosov”) zvonul că firește rușii m-au pus să scriu, dacă nu chiar ei mi-or fi compus textul. De altfel, am observat că se căuta cu lumânarea o dovadă a faptului că textul respectiv nu mi-ar fi aparținut, fapt confirmat și în cuvântul adunării, convocate după o lună și ceva de anchetă neîntreruptă, în care a fost „înfierată” de slugile de la „Ștefan Gheorghiu” ale dictatorului, „trădarea” mea. Poate asta să fi fost cauza - printre altele - pentru care eram pus cu forța să scriu și iar să scriu? și prin aceste afirmații mi s-a adus indirect un elogiu. Înseamnă că am găsit cuvântul cheie care exprima adevărul. Am îndeplinit testamentul lui Eminescu. Am ajuns la miezul lucrurilor și asta l-a făcut să turbeze pe Ceaușescu și anturajul lui. Aveam semne că el era acela care dirija întrebările și firul care era urmărit de anchetatori, pentru că după declarațiile de ieri, apăreau în ziua următoare alte pretenții, care nu erau ale celor care mă torturau cu întrebările lor absurde. Ceaușescu urmărea cu furie mersul anchetei. Isterizat că i-am criticat pasiunea de a fi adulat s-a dus fuga undeva în Ardeal (de fapt a plecat la o nouă vânătoare-masacru), pentru care iar au fost scoase pe străzi și la stadion sute de mii de oameni și puși să-i scandeze numele. Iar cel al țării, ca de obicei, în coada numelui lui, pentru a demonstra că i se fâlfâie - scuzați! - de orice observație critică, chiar dacă este vorba de o injurie la adresa României, stigmatizată de noi cu glas tare, cu toată indignarea. Răsfoiți ziarele de la acel început de septembrie 1978, care stau ca martore!

Constantin Marafet: V-ați dezis vreodată de ideile d-voastră?

Victor Frunză: Atunci mi-am zis: „Acum am o pauză în anchetă!”. și am avut-o. Din acel moment am știut aproape cu exactitate, citind Scînteia când o să se întrerupă ancheta pentru o zi-două: aproape niciodată nu m-am înșelat.

Am mai făcut o constatare mirată: în primele zile ale anchetei, când mobilizarea securistă împotriva mea atinsese paroxismul (nu mai menționez telefoanele unor provocatori), am avut surpriza să citesc un poem kilometric al unuia, A. Păunescu, în care autorul îmi dădea indignat răspunsuri la unele afirmații tot critice (pentru că nici o clipă nu m-am dezis de ideile mele, să fi venit toți generalii de securitate.) Răspunsurile erau sub formă de proză rimată. Să vezi și să nu crezi?! Tovarășii securiști au și poeți cărora le pun la dispoziție proaspete, ultimele declarații scrise la anchete, pe baza cărora se compun odele patrihoților.

Constantin Marafet: Când a început ancheta? au obținut ceva?

Victor Frunză: Ancheta începută așadar la 12 septembrie a durat până la data de 16 octombrie. Ceea ce au urmărit nu au obținut. Le-ar fi picat foarte bine să accept că sunt „agent imperialist”. Ce m-aș fi făcut atunci dacă de frică le-aș fi făcut pe plac? De unde trebuia să scot faptele care să le întărească? Sau poate le aveau ei gata pregătite, iar eu nu aveam decât să semnez ceea ce compuseseră laboratoarele lor? Nu au obținut nici retractarea criticilor. Au obținut numai starea de tortură psihică pe care am avut-o neconținut în acele zile și luni. La data de 16 octombrie 1978 am fost din nou chemat telefonic la „Stefan Gheorghiu”, în același cabinet unde s-a ținut ancheta, cel al unuia din proectori. Încăperea era plină de indivizi necunoscuți. Toți cu cravate. Necunoscuți, însă mi-am dat seama imediat că de data aceasta nu mai erau securiștii travestiți în activiști, ci chiar erau de la partid. Unul - care nu a avut elementarul bun simț de a se recomanda - m-a întrebat ultima dată (ca pe un condamnat) dacă nu cumva în ultimul moment doresc să retractez cele afirmate în scrisoare. Că în felul acesta s-ar reveni asupra urmărilor. De altfel, Arsene, la una din ședințele de anchetă, a insistat să retractez, să-mi exprim „regretul”, iar eu - auzi neobrăzare! - i-am răspuns că nu numai că nu regret, dar că dacă după această experiență ar fi să scriu din nou Scrisoarea, abia acum aș ști cum s-o aștern mai bine pe hârtie!

În ultimul moment am fost anunțat că voi merge la adunarea de partid unde mi se va discuta situația. Cum s-au decis să mă ia prin surprindere, m-au azvârlit în acel amfiteatru al cărui public fusese compus după toate regulile stalinismului: „studenti” care nu făcuseră nicio zi de facultate și pe care îi vedeam pentru prima dată, activiști necunoscuți. Penibil pentru ei și pentru felul în care s-au metamorfozat în staliniști ai anilor cincizeci, de unde de altfel câțiva și veneau, a fost prezența colegilor de catedră și a unor cadre didactice din Academie.

Felul în care s-a desfășurat acea adunare o voi relata pe larg în cartea rămasă ca o datorie a mea, mărturie pentru viitor a felului cum ceaușismul i-a adus pe mulți la pierderea demnității, a profilului uman în ultima instanță. Toate tezele anchetei au fost repetate papagalicește în „indignarea” ipocrită, carieristă a tuturor mediocrităților staliniste precum Nestor Ignat, Mircea Manea, George Ionescu sau a ceaușisto-staliniștilor proaspeți precum mălăiețul versificator D. Bălăieț, căruia puțin i-a mai rămas să

mă ia la bătaie, I. Haineș, C. Amariței s.a. N-a existat nici o notă mai personală. Câți or fi vorbit - cred că vreo douăzeci - mai toți au făcut front comun cu dictatura, la o notă a isteriei care nu putuse fi altfel decât pregătită minuțios, poate în discuții cu fiecare în parte. Mai târziu, Natela, care a suportat eroc, fără vină, urmările atitudinii mele anticeaușiste, și asupra căreia s-au abătut de asemenea diverse persecuții, mi-a mărturisit că m-am întors de la acea adunare „ca bătut”. Bătut fizic, dar învingător. N-au obținut de la mine ce-ar fi voit să obțină, mai ales ca lecție pentru alții.

Constantin Marafet: Toate aceste lucruri pe mine m-ar fi speriat.

Victor Frunză: Perioada care a urmat în țară reprezintă un alt capitol al vieții mele. Dovada că dictatura ceaușisto-securistă nu m-a speriat a fost trimiterea către Congresul al XII-lea al partidului a trei scrisori pe tema respectării drepturilor omului în România, a libertăților democratice. Scrisorile au număr de înregistrare și cine dorește să le cunoască în original la va putea afla desigur în arhivele comitetului central. Capitala era plină de corespondenți străini, dar cum îmi lepădasem deja unele iluzii din contactul meu cu realitățile relațiilor dintre dictatură și presa occidentală, m-am convins că aceștia nu erau interesați să contacteze disidenți. Era încă vremea când occidentalii sprijineau fără o analiză a situației poporului român, independența aventurierului de la cârma țării. Eram spionat zi și noapte și nu-mi făcusem legături să le trimit măcar la Radio „Europa liberă”. așa că nu s-au auzit când trebuia. Dar stau ca mărturie că n-am tăcut.

Aceste scrisori au sporit presiunile care s-au făcut asupra mea în permanență de a părăsi țara. La un moment dat un simț mi-a spus că am de ales între închisoare și exil. Și m-am gândit atunci la fiul meu. Dan avea în 1978 nouă ani. La anchetă fusem insistent întrebat (desigur pe tonul cel mai răstit) de ce am ridicat glasul? Pentru că indivizii- anchetatori puneau accentul pe „Cine m-a determinat?” și nu pe „Ce anume m-a făcut să iau această decizie?”, cred că de fapt răspunsul meu nici nu i-a interesat. Or, decizia de a „întreprinde ceva” a fost luată de mine din pricina fiului meu, știind că peste ani va veni în mod inevitabil din partea lui întrebarea: "Dar voi, voi de ce ați tăcut? De ce nu v-ați făcut datoria?". Este ceea ce am scris mai târziu în „Doina chetrei” din piesa „Marea gară nouă”: „Glodul n-atingă genuncii / Să nu ne blesteme pruncii! / Glodul n-atingă genunții / Să nu ne blesteme muntii!”.

Dan, este din generația care a înfăptuit Revoluția din România. O seamă de tineri de seama lui n-au mai pus întrebări, ci s-au jertfit pentru ideea de libertate. Ei au înfăptuit-o, au dat chip libertății înseși. Întrebarea pe care am prevăzut-o rămâne însă potențial deschisă...

Constantin Marafet: și totuși până la urmă ați făcut pe placul puterii - plecând.

Victor Frunză: și iată că acum tot la el (la Dan, n.m.) gândindu-mă, de acord cu Natela, ne-am decis să facem pe plac puterii și să plecăm.

Constantin Marafet: Când ați plecat?

Victor Frunză: Eu n-am țară de părăsit. Și de fapt n-am plecat nici o clipă dintre voi.

Constantin Marafet: Despre toate acestea, cu ajutorul lui Dumnezeu, vom mai scrie. Dar pentru că toate aceste lucruri mă întristează și mă revoltă lașitatea mea, ași dori să vorbim puțin despre „ Pentru drepturile omului in România”.

Victor Frunză: Această carte cuprinde între paginile ei arcul de timp între momentul deciziei de a-mi ridica glasul împotriva dictaturii comunisto-ceaușiste și Revoluția română din decembrie 1989. Textele propuse merg pe firul apei în sus într-o cronologie inversă. La început am inclus ultimele: „Cât mai poate trăi un cadavru politic” (fragmente scrise la 30 nov. 1989 și publicat de gazeta Curentul din Miinchen în nr. 6000 din nov.dec. 1989 și un cuvânt rostit la microfonul postului de radio „Europa liberă”, joi 21 decembrie 1989. În continuare vin Scrisorile din 1978 și respectiv 1979, precum și o seamă de scrieri publiciste, cele mai multe așternute pe hârtie în țară și trimise clandestin în vest, câteva aflate în note și definitivitate în exil. După sosirea mea în Danemarca, la invitația marelui publicist de radio care a fost Noel Bernard, am citit la microfonul postului de radio al cărui director era, majoritatea acestor articole, difuzate în primele luni ale anului 1981. La rugămintea lui am scris și portretul , oarecum în afara tematicii de ansamblu, consacrat lui Leonte Răutu. În anul 1982 am adunat toate aceste texte sub copertile cărții „ Pentru drepturile omului in România”. Nedispunând de utilaj specializat, respectiv de un computer, le-am cules singur la o mașină de scris marca IBM. Cartea aceasta a reprezentat și începutul unei înjghebări editoriale, care a luat o oarecare dezvoltare de-a lungul anilor.

Cititorii inițiați în atmosfera anilor de teroare ceaușistă vor înțelege precauțiunile pe care - mai ales în scrisorile din 1978 și 1979 - ca și în celelalte texte elaborate în țară, le-am luat, prin formulele de politețe adoptate, prin tonul mai puțin radical decât se folosește astăzi în țară, după Revoluția română din decembrie 1989,când se vorbește despre dictator și regimul său.

În arcul de timp menționat se află următoarele: „Istoria Partidului Comunist Român” - pentru cei agașati de preceptele și dăscăleala ideologică, voi menționa că este vorba de o scriere în lumina adevărului - pentru elaborarea căreia mi-au trebuit zece ani; revista Alergătorul de la Marathon, care aduce mărturii privind dictatura ceaușistă, din care au apărut patru numere (ultimele trei au între 250-350 de pagini fiecare); articolele din gazeta Curentul, la care colaborez neîntrerupt din 1982, majoritatea consacrate analizei conținutului (găunos) al ceaușismului; „Liturghia la nai,” romanul unei crime din aceeași epocă; și, în sfârșit, varianta definitivă a comediei tragice „Marea Gară Nouă”, despre minciuna organizată, jucată într-o formă inițială și pentru foarte scurt timp la Oradea în stagiunea 1974 -1975.

Constantin Marafet: Să ne reîntoarcem la *Istoria stalinismului în România*. Scriind această carte nu era o modalitate de a te smulge din existența celor mulți?

Victor Frunză: Nu m-am gândit să scriu o carte despre ceea ce am numit generic „stalinismul in România”, decât când mă apropiasem deja de vârsta de 40 de ani. Acumulasem suficiente întrebări, revolte, nedumeriri și eram de mult conștient că mistificarea istoriei devenise o normă. A cerceta adevărul istoric, fie și numai pentru tine, dar mai ales a-l pronunța cu glas tare și pentru alții, scotându-l astfel de sub teroarea minciunii, era o modalitate de a te smulge de existența specifică celor mai mulți: a omului cu conștiință dublă . Știam că prețul eliberării de povara dublei conștiințe va fi scump, extrem de scump , acest pas, plasându-te în mod automat în conflict cu regimul de dictatură. aspectul cel mai important

pentru a scrie o istorie a terorii comuniste in România nu era, la urma urmelor, cum să afli adevărul. În momentul când am pornit să aştern pe hârtie ceea ce a devenit o carte substanţială, deţineam documente care, imediat ce expirau şi începea etapa următoare, deveneau deja interzise, oprite de la cunoaştere şi publicare. Mă trezeam astfel cu o mică colecţie de asemenea texte, care au reprezentat un început. După unele ezitări şi frământări interioare fireşti, intenţia de a porni la lucru a devenit decizie fermă şi irevocabilă, prin 1971 - 1972. Am luat-o şi dintr-un motiv absolut personal: in afară de răspunderea pe care o avem fiecare, în general, în societate, m-am trezit având familie şi un copil. Astfel, mi-am pus problema că va veni o zi când va trebui să-i răspund fiului meu la întrebarea: „De ce a tăcut generaţia voastră, de ce ne-aţi sacrificat?”. şi voind să preîntâmpin scadenţa ei , să-l pot privi in ochi cu demnitate, dacă aveam să ajung să trăiesc acel moment, m-am gândit că va trebui să fac ceva la timpul potrivit. (Din fericire, aşa cum mi s-a derulat biografia cu exil cu tot, fiului meu nu a mai fost cazul să-i răspund, dar am făcut-o poate pentru alţi taţi, la întrebarea altor fii.)

Constantin Marafet: Stalinismul românesc - unul dintre cele mai longevive...

Victor Frunză: așa am început să scriu o istorie a Partidului Comunist Român, pe care în gândul meu am numit-o „*Istoria stalinismului in România*”, pentru că şi după moartea lui Stalin stalinismul a continuat să existe. Iar la noi s-a consolidat şi mai bine.

În timp ce in Rusia, stalinismul căpătase forme mult mai edulcorate, hrusciovismul deja demascase şi anume „erori” ale trecutului (inclusiv dezafectase Gulagul), iar gorbaciovismul reprezenta chiar o negaţie a lui, la noi, stalinismul românesc, sub Gheorghiu-Dej, încremenise sau evoluase într-o formă originală, dar mai puţin infernală, iar sub Ceauşescu, aberaţia stalinistă reuşise chiar să blocheze mersul istoriei. Chiar în timp cât scriam această carte, stalinismul românesc era excrescenţă feroce. Am dat de el fără să am acces la arhive - deşi în anii optzeci, când lucrarea a apărut in Vest, am citit în diverse publicaţii din exil că aş fi reuşit să înşel „vigilenta” partinică şi să mă documentez in secret în unele din ele - dintr-o documentare pe multiple planuri, adunând tabloul întreg, ca într-un joc de puzzle, din frânturi. Aceasta este o primă parte, cea care privea laboratorul strict personal, ştiut numai de mine, pentru că nu dau la iveală un lucru nou: nu erau numai Sighetul, Gherla, Văcăreştiul, Aiudul, Rahova închisorile României, ci toată ţara era o închisoare îngrădită şi care se definea prin aceea că tuturor ne lipsea esenţialul, libertatea.

Constantin Marafet: Abordând teme interzise presupun că scrisul d-voastră a fost un scris al singurătăţii...

Victor Frunză: Am scris-o deci pe ascuns. singurul om care a stiut de existenţa cărţii şi de preocupările mele reale, după ce mă întorceam de la facultate , era soţia mea , Natela Frunză (născută Sulakadze), de origine georgiană-rusă, şi care a avut cu mine o solidaritate tăcută extraordinară, pentru care îi sunt recunoscător. Am încheiat cartea pe la sfârşitul anului 1975. Pe la sfârşitul anului 1976, am început să o transcriu. Noi nu am avut un samizdat. Am abordat întâi această variantă, de a o face să circule pe ascuns, editând cartea, adică să o bat la maşină in câteva exemplare într-un format mic, dar am renunţat, din cauză că eram sigur că in lantul cititorilor, transmitând-o din mână in mână, nu va dura mult şi la una din primele verigi, se va prăbuşi totul. Or, scopul meu era, întradevăr, să o răspândesc, dar in acelaşi timp de a mă şi salva de la o repreşiune şigură. Am acceptat riscul, stiindu-l, dar în acelaşi timp spunându-mi

că sacrificiul nu trebuie făcut oricum, prostește. Am adoptat varianta de a trimite textul cărții în Occident. Știam că interesul pentru scrierile provenind din Est, mai ales dacă abordează domenii interzise, este, mai ales în Franța, destul de mare (apreciere însă prudentă, din pricină că prioritatea, observasem acest lucru, o aveau manuscrisele venite din URSS, Cehoslovacia, Polonia). Nu știam care îi va fi soarta, temându-mă și de o posibilă lipsă totală de interes și deci de inutilitatea riscurilor asumate și a eforturilor. Am adoptat transcrierea pe foi de țigară sau de biblie, cu creionul cu vârf foarte fin, pe care îl ascuțeam la 4 - 5 rânduri, scrise cu litere care se pot citi numai cu lupa, dar eu o făceam cu ochiul liber. O filă îmi lua cam 3 - 4 ore. Într-un an am definitivat-o. Fără ajutorul exilului.

Constantin Marafet: În momentul în care Goma și-a început acțiunea sa („Mișcarea Goma”), în primăvara 1977, unde vă aflați?

Victor Frunză: Eu mă aflam spre sfârșitul transcrierii acestei cărți, o carte disidentă, având mari regrete că nu avusesem prioritatea, cu toate că decizia mea de a scrie o carte de opoziție fusese cu mult anterioară atitudinii sale deschise, din 1977. L-am admirat și l-am prețuit pe Goma pentru tot ce a făcut și acest sentiment îl păstrez neștirbit până astăzi. Dar, mai ales după ce i-am citit „jurnalul”,

mi-am dat seama că ne diferențiau anumite lucruri: Goma își publicase o carte sau două chiar la Paris, se bucura de sprijin, inclusiv din partea mediilor independente din Occident, nu mai vorbesc de Europa Liberă și pentru a ține treaz acest interes, ba chiar a-și spori notorietatea, parcă își căuta cu lumânarea conflictul cu dictatorul, pe care îl provoca, îl înfuria cu formule teribiliste („Domnului Nicolae Ceaușescu, Palatul regal...”). Plus că era vorba, tranșant, de o cerere de expatriere. În ceea ce mă privea, eu nu doream să plec din România. Nu am scris cartea nici pentru a pleca din țară, nici pentru a deveni celebru. De aceea, în acel moment, între posibilitatea de a-mi sacrifica această carte și alte lucruri pe care le proiectasem, respectiv critica de pe poziții de analiză a regimului Ceaușescu, și a tăcea până la momentul potrivit, am ales tăcerea temporară, pentru a duce la bun sfârșit lucrarea, să o văd trimisă și eventual editată. În anul următor, 1978, m-am decis să plec în Franța și să întreprind personal demersurile necesare. Nu aveam legături cu exilul. Am primit foarte ușor un pașaport: eram profesor (cu titlul de conf. univ.) la Facultatea de Ziaristică, funcționând în cadrul Academiei „Ștefan Gheorghiu” (era singura facultate de profil, care în loc să fie împreună cu filologia, prin demența dictatorilor, care pretindeau că ziaristica este o formă de propagandă, a fost adusă la Academia de partid, și în mod automat am devenit și noi profesori la acest institut).

Așadar, am plecat în Franța, în 1978, cu scopul de a căuta o editură care să-mi publice „Istoria stalinismului în România” și în același timp să public o scrisoare critică la adresa lui Ceaușescu, a situației drepturilor omului în România, pe care o redactasem acasă și o învățasem pe dinafară, ca să nu mai risc și transportarea ei. Filele Istoriei, un pachetel minuscul, gros ca o ciocolată, le-am introdus în buzunarele unui balonzid. Nu am fost controlat, cum mă aflam în vagonul de dormit de clasa întâi, am trecut foarte ușor. Aș putea spune că, atât cât a depins de mine, totul a mers strună. Securitatea avea să-mi preia cartea direct de la editură, iar pe mine să mă introducă în colimatorul ei la întorcere.

Constantin Marafet:: Erau agenți ai Securității la Paris?! Care a fost primul gând?

Victor Frunză : Ajungând la Paris, primul meu gând a fost să rezolv prima parte a problemei: găsirea unui editor pentru Istoria stalinismului în România și am început să contactez diferite case de editură. Am făcut o vizită la editura Gallimard. Era la sfârșitul lunii august. Atunci în Franța este luna vacanțelor și la Gallimard m-a primit o persoană, o doamnă, care s-a uitat cu o foarte mare curiozitate la culegerea de foi scrise atât de mărunț și, foarte mirată, mi-a zis: „C'est dommage, monsieur, c'est pas en français...”, dacă ați putea să o traduceți. Cea mai serioasă discuție am avut-o la Robert Laffont, unde am dat peste o redactoră în temă cu situația din est, dar care mi-a cerut să am răbdare o săptămână, pentru că trebuia copiată la xerox, citită de un lector (român) și consultată conducerea editurii. Am acceptat, dar înainte de a primi răspunsul definitiv, am cerut originalul textului, pentru a continua tatonările. Textul l-am arătat și la Flammarion. Aici am fost primit la fel de bine, a avut loc o discuție în prezența unui redactor, devenit un personaj-cheie pentru ce a urmat și, la fel, a rămas să revin peste câteva zile. După discuția în franceză, acel domn m-a invitat la o cafea, vorbindu-mi pentru prima dată românește: era Virgil Tănase. Din acel moment, am devenit oarecum prieteni, prietenie care s-a încheiat brusc după 1990. Robert Laffont mi-a răspuns pozitiv, la fel și Flammarion. A trebuit să optez și am avut proașta inspirație de a opta pentru ultima editură, la mijloc fiind Virgil Tănase. Am semnat contractul. S-a plătit chiar un mic avans, pe care nu l-am încasat eu, ci o verișoară a soției. După aceea m-am ocupat de a doua problemă, pentru care venisem la Paris: difuzarea Scrisorii mele către dictator, pe care am predat-o agenției Reuters. Despre aceasta se știe mai mult, pentru că a fost publicată imediat și difuzată la Europa Liberă. În discuția pe care am avut-o la Flammarion, o condiție strictă pe care am pus-o editurii a fost de a nu se vorbi prin nici un mijloc de informare despre această carte, până nu apare.

M-am înapoiat în țară, între timp Scrisoarea se auzise la Europa Liberă, Securitatea m-a luat în primire discret de la graniță, am fost supus unei anchete care a durat timp de o lună și jumătate (de la începutul lunii septembrie, până în 16 octombrie), de trei-patru ori pe săptămână, câte șase-opt ore de fiecare dată, în incinta Academiei „Ștefan Gheorghiu”, chipurile... de partid și nu de securitate, dirijate chiar de Ceaușescu eram doar „liber”, nu m-au arestat, și... deodată aud, în octombrie, în timpul Târgului de carte de la Frankfurt/M, la Europa Liberă, știrea că editura Flammarion a anunțat pentru anul următor apariția cărții Istoria stalinismului în România de..., care va fi un punct de atracție editorial. Pentru mine a fost un șoc încălcarea acestei convenții, ceva mai târziu creîndu-mi-se senzația, aproape certitudinea, că nu știu cui de acolo i s-a creat un alibi special, pentru ca să se spună că Securitatea nu a aflat de existența acestei cărți de la o persoană anume, ci de la o sursă de informare publică, pentru ca să-și concentreze apoi acțiunile pe anihilarea lucrării. Ceea ce s-a și întâmplat. În 1979, în luna februarie, primesc un telefon de la editura din Paris, pentru completarea unor date biografice, comunicându-mi-se totodată că, în aprilie, cartea va fi în librării. Era chiar prețioasă sosirii președintelui Franței, Valéry Giscard d'Estaing, la București, într-o vizită oficială la Ceaușescu, dar vizita s-a amânat din pricina faptului că avionul nu a putut ateriza din cauza unui viscol puternic. Peste câțiva timp, a avut totuși loc, apoi Ceaușescu, la rândul lui, a fost invitat în Franța. Nu dispun de documente sau dovezi, este doar o convingere din informații pe care, prin 1982-1983, mi le-a dat cu jumătate de gură însuși Virgil Tănase, că, printre altele, această carte a fost miza vizitei lui Ceaușescu în Franța. Despre apariția ei, din acel moment, nu s-a mai spus și nu s-a mai auzit nimic. Cum putea să apară o lucrare care, printre altele, avea un capitol, Nenorocirea istorică numită „Anii lumină”?

Urmare a unei represiuni în libertate la care am fost supus timp de doi ani (1978-1980), până la urmă mi s-a făcut vânt din România. Securitatea a fost aceea care mi-a ales până și țara de exil: Danemarca, încât, în august 1980, danezii s-au trezit cu mine și cu familia mea pe aeroportul din Copenhaga. Cartea a ajuns totuși la conștiința românilor. După apariția ei, în 1984, la Aarhus. În limba română (în editura Nord), sub titlul Istoria PCR, postul de radio „Europa Liberă” a difuzat-o într-un serial. Postul de radio „Vocea Americii”, în limba română, a citit numeroase fragmente. A fost comentată în numeroase publicații de limbă română din afara granițelor, inclusiv în organele scrise la Securitate pentru a i se anihila influența.

(Constantin Marafet: În 1990, la inițiativa domnului Gabriel Liiceanu, editura Humanitas, a editat-o sub titlul original (redactor M. Stoica). La lansare (la Librăria „Eminescu”), cei care au dorit să o cumpere au stat câteva ore la coadă. Tirajul s-a epuizat practic imediat după apariție. Pot spune că scopul pe care și l-a propus atunci, în anii șaptezeci, când în clandestinitate a hotărât să scrie o istorie a comunismului românesc, a fost atins: ea a ajuns, în pofida măsurilor Securității de a fi anihilată, a ajuns la conștiința celor pentru care a fost scrisă. Este oare o răsplată mai mare pentru un autor decât aceasta?)

Constantin Marafet: Practic, acum a început exilul, în exil la d-voastră acasă?

Victor Frunză: Despre cele petrecute de la 11 septembrie 1978, data întoarcerii mele în țară, după publicarea în occident a Scrisorii critice și până 21 august 1980, data plecării în exil, nu am scris și nu am povestit, pentru că - printre altele - nu-mi place să vorbesc despre mine însumi, ori în toate aceste întâmplări sunt implicat cu întreaga mea existență.

Am considerat și că poate nu prezintă un interes public deosebit, mai ales că la înapoiere nu am fost arestat. Marele public nu știe însă că aceasta a fost o manevră abilă, pentru a abate atenția de la „cazul” meu. În parte, manevra a reușit. Destui observatori din străinătate, crezând că doar internarea și detenția reprezintă dovada represiunii asupra unui contestatar, au sfârșit prin a fi convinși că în ceea ce mă privește, regimul Ceausescu ori a făcut o excepție, ori că a înghițit afrontul.

Dar nu ei nu cunosc metodele și mai ales faptul că represiunea, pe lângă atâtea defecte, are și calitatea că se perfecționează în mers și învață din propriile-i erori. Pentru a nu mai risca eventuale proteste, prin arestări, ca-n 1977, și a nu-mi crea o oarecare notorietate, am fost lăsat „liber”.

Atenția observatorilor, într-adevăr a fost abătută la alte chestiuni, mai ales că între timp, în 1979, a apărut Sindicatul Liber, care s-a soldat cu arestarea organizatorilor.

Constantin Marafet: Scopul puterii a fost atins: nici o știre despre cele petrecute în culisele confruntării nu a mai transpirat. Totul s-a petrecut în liniște.

Victor Frunză: Acum este timpul și momentul să vă povestesc. Poate va ieși o carte interesantă. Este inutil să precizez că toate faptele, absolut toate, cu amănunte cu tot, sunt reale. Nu-mi pot permite să fabulez nimic. Pentru cei mai mulți oameni am utilizat numele lor autentice. În unele cazuri, din motive lesne de înțeles, le-am dat pseudonime și supranume.

Constantin Marafet: Dacă, considerați că va ieși o carte interesantă să ne readucem aminte încă o dată pentru viitorime.

Victor Frunză: Trenul trece granița din Ungaria și oprește imediat. Nu este o gară. Este un câmp. Nu coboară și nu urcă nimeni. Este liniște, o altfel de liniște decât una de relaxare, dimpotrivă, apăsătoare. Trenul a amuțit. Din compartimentul de alături se aude un glas de femeie care continua să povestească ceva, ca și când nimic nu s-ar întâmpla. Este atâta liniste, încât se aude tot ce spune. Nu se întâmplă nimic, decât că la un moment dat, liniștea este spartă de ordine militare, uși bușite, pași cadențați.

Suntem în iubita noastră patrie. O recunosc după tropăitul de cizme. Iubită și sărmană! Altminteri, nu maș mai fi întors. Dar ce-am făcut, la urma urmelor, ca să „rămân”? Mă surprind că sunt liniștit, în orice caz, mai liniștit decât atunci când am trecut granița în sens invers. Am conștiința împăcată. Acuma nu-mi pasă de nimic!

Asta-i diferența între granița românească și celelalte granițe: de ce o fi nevoie de atâția soldați? și toți înarmați cu carabine automate. După câte îmi aduc aminte, altă dată erau postați soldați numai la ușile vagoanelor, pentru ca nimănui nu-i poate trăzni prin cap să intre în paradisul nostru, sărind pe fereastra vagonului. Acum, la fiecare compartiment, în ușă, se află postat câte un soldat. Nu, desigur nu are nici o legătură cu Scrisoarea și cu întoarcerea mea. Doar nu se știe în ce compartiment sunt, nici măcar în ce vagon. Probabil că pentru toate compartimentele, din toate vagoanele s-au adus soldați înarmați. Noroc că garnitura nu este prea lungă.

În țară, n-am avut cui să comunic că sosesc luni, pentru că la București nu are cine să mă aștepte la gară: Natela cu Dan se mai află încă în Caucaz, la părinți. De la Paris -n-am putut să-i telefonez pentru că n-am avut bani, iar Spianți nu s-au oferit să vorbesc de la ei, așa că Natela nu știe nimic. Mamei, la Râmnic, nu vreau să-i dau emoții, chemând-o la București. De ce s-o chem, s-a întâmplat ceva? Tanti Marișca se află la Poiana Țapului, unde s-au mutat pentru toată vara.

Mi-am făcut socoteala că voi sosi acasă, înainte de 15, când se începe anul universitar, pentru a nu absenta nemotivat, piesă suplimentară pe care le-aș servi-o, deși și cu ea și fără ea, tot un drac!

Și totuși, deși știa că sosesc cu acest tren, doar de la Paris pleacă unul singur în 24 de ore, seara târziu. Se știa, pentru că de la Reuters s-a telefonat acasă la Katia Spianți și a fost întrebată când plec în țară, iar Katia care fusese cu mine la Paris, deci și la gara Saint Lazare, când mi-am rezervat local, le-a spus cu exactitate ziua și ora, precum și că nu mai voiam să amân nici cu o zi, deși ei mă rugaseră insistent să mai stau, măcar până la sfârșitul week-endului.

M-am întrebat, de ce avea nevoie directorul agenției din Paris a Reuterului de această precizare, dar abia mai târziu am aflat răspunsul, când cei care ascultau radio Europa Liberă mi-au spus că atunci când s-a citit Scrisoarea, în preambul sau într-o știre, s-a menționat și faptul că mă întorc în țară și data. Securitatea putea deci să utilizeze cu încredere informațiile de la „Europa Liberă”, a cărei probitate profesională a avut și cu această ocazie prilejul să o verifice, deși în realitate nutrește cea mai mare

adversitate față de acest post de radio.

A fost o idee de o fracțiune de secundă că ar exista o legătură între întoarcerea mea acasă și această adevărată ocupație militară, în panică, a trenului în care călătoreau niște oameni pașnici, dar am alungat-o imediat din minte, în momentul următor. A venit controlorul pașapoartelor (uite că nu-mi amintesc dacă au fost ridicate sau vizate pe loc!) și cum figura ofițerului n-a exprimat nimic când mi-a răsfoit „documentul”, gândul l-am alungat definitiv. A venit apoi o tovarășă înțepată, în chestiuni de lei și valută. A venit apoi vama.

În compartiment mai călătorea o pereche: soț și soție. Urcasem împreună din Paris, așa că doamna avusese timp să-mi povestească o mulțime de lucruri despre ei. Veneau din Algeria sau Maroc, nu rețin exact, în concediu. Sotul lucra pe un santier, era mână de lucru de export, plătită ca vai de lume de patronul socialist care încasa leafa pentru ei și-și oprea grosul, dându-le doar cât conșidera el de cuviință. Se întorceau după un an sau doi, cu ce brumă agoniseră, rupându-și de la gură, strângând cureaua, economisind la maximum prin metoda aplicată de doamna care - obținând cu mari greutate dreptul de-a sta împreună cu soțul - gătea „acasă”.

Prin reciprocitate, a trebuit să îngăim câteva cuvinte despre mine și despre excursia la Paris, dar atât pentru a nu le crea, gândeam eu atunci, complicații la sosire, să nu se trezescă chemați și interogați despre subiectele de conversație cu călătorul din compartiment. Deci, am scăldat-o în așa fel, încât cei doi, chiar dacă au și fost chemați n-au știut realmente despre tovarășul lor de drum, nimic. Cred că nici nu-i interesa, într-atât de absorbiți erau de planurile de concediu.

Chestionare asupra obiectivelor călătoriei, atât de către grănicer, cât și de vameș.

Vameșul îi pune pe cei doi soți să deschidă geamantanele. Într-adevăr, au mult bagaj, dar femeia dă explicații, că este vorba de întoarcerea după doi ani de muncă. Vameșul scotocește cu vigilență tot.

Până la urmă, a găsit corpurile delictelor: niste carpete plușate. Vezi, de-aia nu plouă, de-aia au fost inundații, de-aia televizoarele românești nu cuceresc piața japoneză și de aia scările rulante din Piața Universității merg asemenea troleibuzelor de deasupra, pentru că muncitorii Arcomului s-au procopsit în străinătate cu niște carpete, înfățișând scene din „1001 de nopti”, în care gheșe ochioașe dansează din buric, pe fundaluri de minarete. În alte condiții, lucrurile s-ar fi aranjat cu un „Kent”, dar de data aceasta, soldatul cu armă automată era martor. După lungi parlamentări și explicații, situația carpetelor se legalizează. Un semn autoritar marcă sfârșitul suplicului și femeia începe să așeze la loc lucrurile în valizele care nu mai voiau să se mai închidă.

Veni rândul meu și vameșul mă puse să deschid geamantanul după ce i-am răspuns, de asemenea, la întrebările de rigoare și i-am arătat că în coridor mai am un bagaj de mână, pentru care n-am mai aflat loc în compartiment. Controlul se efectuează mai mult decât rapid, vameșul își încheie treaba.

În acel moment, soldatul îi atrage atenția că nu a controlat al doilea bagaj de mână, aflat pe coridor, la care vameșul i-a răspuns că nu mai este nevoie. După vigilența pe care o arătase față de muncitorul

Arcomului, bunăvoința față de mine îmi păru ușor suspectă, ba mai mult, ostentativă și artificială. Nu cumva...? Gândul acesta îl părădii imediat, pentru că mi se păru nefondat.

De la Arad, trenul pornește întins spre București. Este noapte și liniște. De data aceasta liniștea este expresia unui calm. Lumea doarme. Fiecare pe o bancă, pe o jurnătate de bancă sau pe un loc, cel mult cu picioarele întinse pe locul de vizavi, dacă este gol. Cum n-am dispus de mijloace, n-am putut să călătoresc cu avionul care pentru buzunarul meu costă exorbitant (deși sunt conferențiar universitar!), dar culmea, nu m-au ajuns curelele nici măcar pentru un bilet la vagonul de dormit.

Frânți, la a treia sau a patra zi de drum, soții care se înapoiază acasă, dorm buștean. Sunt și eu destul de obosit: mă aflu pentru a doua noapte pe tren. Adorm și mă trezesc cu pasageri noi în compartiment. Pasageri sunt și pe culoar. Ies să-mi aprind o țigară. Peste cel mai târziu două ore voi fi acasă. Deodată, privirile mi se împiedică, așa cum te poticnești de un prag neașteptat, încât esti nevoit să te ții de ceva să nu cazi, mi se împiedică de privirile unui bărbat. Adică de ce se uită așa la mine? Mă cunoaște oare de undeva? Îmi este absolut necunoscut și totuși mă privește cu insistență. De ce s-o fi uitând așa?

Nu, nici atunci n-am realizat ceea ce abia mult mai târziu am înțeles... N-am priceput însă nici astăzi ce însemnau privirile acelea. Erau în ele, pot să jur, o mare doză de compasiune... Au fost unice în toată experiența trăită până astăzi.

În Gara de Nord cred că le-am tras o cacialma. Dar am făcut-o fără voia mea, așa că nu-mi asum nici un merit.

Cu cele două bagaje în mână care nu erau prea grele, pentru că nu avusesem bani să cumpăr mai nimic din Paris și aduceam, în afara lucrurilor personale, câteva cadouri de la Katia Spianți, verișoara Natelei și care ocupau locul celor pe care le dusesem eu, am zburat prin mulțimea care se revărsase din tren, curgând într-un suvoi cu sens unic spre ieșire. Voiam să prind un taxi, înainte ca această omenire să se calce pe bombeuri reciproc, încercând patru-cinci-opt odată să pună mâna pe aceeași mașină. Experiența o trăisem de atâtea ori, când cu un copil mic de mână și cu bagaje, ne resemnam și luam până la urmă tramvaiul sau troleibuzul.

Nici de data asta n-avusei baftă mai multă. În fața gării, probabil de la un alt tren, lumea aștepta cu bagaje și se vedea că staționarea avea perspective: promitea să fie de lungă durată. Tocmai mă gândeam cum să fac să ajung mai repede acasă când pe culoarul rezervat taxiurilor trecu o camionetă, un „Te-Veu” utilizat pentru transportul de mărfuri ușoare: poate trecuse cu intenția să ia un pasager în cabină, să facă și el, soferul, ceea ce cam vulgar, dar în concordanță cu realitățile, se numește „ciubuc”. Nu aveam de ce să fac nazuri în condițiile momentului și-i făcui semn să oprească. Mașina trase pe dreapta, la o oarecare distanță, în afara spațiului rezervat taxiurilor, eu i-am spus unde merg, el mi-a zis cât îmi cere și fără să mai lungesc vorba, am părăsit gara.

Mai aveam o problemă: nu aveam bani potriviți, mi se pare că aveam o sută întreagă sau cincizeci, nu

mai știu la ora asta exact cât, trebuia să o schimb.

Iată-mă sosit în fața casei. Mi-am scos bagajele și le-am dus la ușă. Locuiesc la parter, ușa a doua. Prima duce la etajul întâi, dar vecinii de „sus” o utilizează numai la ieșire. Când vrei să suni, trebuie să mergi pe scara de serviciu. Pe scara de serviciu am mers și l-am sunat mai întâi pe domnul Lambru, colonel la pensie. Nici măcar n-a fost mirat că mă vede. Stia că mă întorc. Am achitat datoria către sofer, am deschis apartamentul și am intrat.

Acasă! Nicăieri nu este mai bine decât acasă. Chiar și când în pregătirile febrile ale întâmpinării mele, este foarte posibil ca locuința să-mi fi fost cercetată. Dacă s-a întâmplat, au făcut-o cu un înalt profesionalism, pentru că n-am putut să descopăr nici un semn. În orice caz, dacă au fost, au citit biletul pe care l-am lăsat special, într-un acces de humor, la plecare și pe care l-am găsit... neatins, pe aceeași ușă pe care îi lipisem. Era aproape de ora unu la amiază, când am intrat în casă. Am ridicat jaluzelele, am deschis ușa spre terasă și grădină să aerisesc. Nu-mi păsa de ce avea să urmeze, făceam efortul de a nu mă mai gândi la asta.

N-a trecut poate decât un sfert de ceas de la sosire și sună telefonul. Vocea mamei, îngrijorată și emoționată:

— Mamă, spuse ea, am crezut că rămâi pe-acolo! Bine că te-ai întors. Fie ce-o fi, întâmplă se ce s-o întâmpla, bine că ești aici!

N-am vrut să-mi traduc cele spuse de maică-mea prin: „Fie și în pușcărie, dar acasă”.

De fapt, ce delict comiseseam, pentru a mă pregăti sufletește pentru această eventualitate? Ce crimă este exprimarea opiniei critice, chiar și la adresa lui Ceaușescu sau anume la adresa lui? Nu este oare un cetățean și el, ca oricare, este adevărat, cu cele mai mari funcții în partid și în stat. Haide să nu mai vorbim cum a ajuns aici și cum și le păstrează. Este intangibil, infailibil ca papa de la Roma, unde este scris că criticarea politicii lui și a faptului că se crede deja un prooroc național și se poartă ca un suveran absolut, reprezintă o crimă? Nu sunt un naiv: știu că nu stă scris nicăieri, dar asta nu înseamnă că nu se pedepsește ca atare. Și asta o știu toți. Inclusiv mama.

Peste vreo zece minute, telefonul sună din nou. La celălalt capăt al firului, „Rățoiul cel urât”:

— Bravo! Te felicit! Să fii tare! Strâng pumnii pentru tine!

Destept băiat, Rățoiul ăsta. Nu s-a recomandat: „Sunt Mac-Mac” dar eu l-am recunoscut. De unde au învățat toți lecția cu prudenta la telefon ?

Al treilea apel. De unde știu toți că am soșit? Tot de acolo de unde știa și Securitatea.

— Alo?

Vocea de la celălalt capăt era acum gravă. Trăda o emoție. S-a recomandat, ca și când nu l-ași fi

recunoscut și așa: Dumitru Popa, Mitică, Titu, desigur, nu-mi telefona în calitate de coleg - este lector la catedra noastră - nici în calitate de poet (Titus Demetru Popa) și nici măcar în calitate de persoană particulară, liberă să mă felicite sau să mă înjure, ci în calitate de om aflat în exercițiul funcției, chipurile ca secretar de partid. Misiunea lui față de mine a constat în a-mi comunica convocarea la anchetă. A început, prefăcându-se că habar n-avea când am sosit și cu ce am venit. (Fusese instruit și trebuia să acopere orice bănuială pe care mi-ar fi trezit-o filajul început la graniță):

- Cum, n-ai venit cu avionul?
- Ei, las-o moale, doar ți-am spus la plecare că merg cu trenul!
- Ai făcut-o lată, zise el cu intenția vădită de a fi ironic, chiar sarcastic. Om te-ai făcut!

Mai târziu, această din urmă apreciere, reprodusă în declarațiile pe care am fost pus să le scriu în cursul anchetei securistopartinice la care am fost supus, probabil ascultată și interpretată ca o apreciere pozitivă i-a creat „junelui Popa” o mulțime de neplăceri, costândul și funcția de secretar, pe care a pierdut-o imediat, în favoarea unui alt poet, Alexandru Brad, fratele lingăului de la Atena, ambasador și impresar prezidențial.

Popa nu m-a sunat însă ca să-mi spună că „Om m-am făcut!”, pentru că asta o știam și fără el, ci pentru a-mi spune că a doua zi la ora 14, să mă prezint în clădirea veche a Academiei „Stefan Gheorghiu”, în fostul cabinet al rectorului, deci nu la Facultatea de Ziaristică, cum ar fi fost normal. Graba lor, se vedea, era mare, foarte mare. Trebuia să le fiu recunoscător totuși că au avut atâta stăpânire de sine, pentru a nu începe ancheta în chiar ziua sosirii, după cum puteau să mă aștepte la gară și să mă ducă direct la „Comisie”.

O fațadă de onorabilitate și de manevră care să dea alte aparențe realităților se străduiseră să-și impună. „Pe-afară e vopsit gardu”...”. Dincolo de aparențe, se petrecea o desfășurare de mijloace și forte polițienesti de care, atunci când am decodat-o, m-am înspăimântat.

* * *

Lată o vecină: Monica. S-a întors de la serviciu, și-a parcat ca de obicei „Trabantul” pe alee, în dreptul celei de a doua porți. Locuiește în casa de pe celălalt colț al intrării Ion Călin, la parter și avem ferestrele vizavi. M-a reperat, îmi face un semn de salut. Peste câteva minute, o văd trecând drumul cu o ceașcă de cafea în mână. Îi deschid ușa. Este primul vizitator de când m-am întors. Prețuiesc atenția ei, deci ceașca de cafea însemna mai mult. Îi apreciez curajul, pe care după aceea, l-a pierdut pe drum.

Mai primesc și alte telefoane. Cu „tovarășul Cumsecade” am fost la Paraschivescu-Bălăceanu acasă. Voisem să-l cunosc pe acest jurist al partidului care a apărat comuniștii înainte de război - fără ca el să fi fost membru, decât, poate târziu după 1944 - și a contribuit la trimiterea în fața plutonului de execuție a

lui Ion Antonescu sau in închisoare a unor mari oameni politici, printre care a lui Iuliu Maniu și Titel Petrescu. Se pare că nu a lipsit nici de la procesul Pătrășcanu. Paraschivescu-Bălăceanu locuia lângă Cișmigiu, in bd. Schitu Măgureanu, iar camera de lucru, ocupată in cea mai mare parte de bibliotecă - interesant, nu cu cărți juridice, ci politice, multe din epoca anterioară lui 1965, epurate din biblioteci - nu trăsese foloase, după cum se vedea, din poziția lui, asemenea privilegiaților de rang înalt sau chiar mediu: apartamentul său era mic și mobilat cu ostentație modest, comun și plicticos; parcă ar fi fost casa unui functionar de la percepție. Ieșise la pensie, ieșise și din modă încă cu vreo două decenii în urmă, îndată ce rostise și ultima replică ce îi revenise in rolul său de inchizitor stalinist.

Era un bătrânel cumsecade, care lua tablete pentru afectiunea sa cardiacă și care nu vorbea decât despre calamitățile naturale, nu și despre cele sociale. Nici o aluzie la trecut, nici o urmă de remușcare, nici o fisură a formatiei vâșinskiene, nici o amintire neplăcută nu-i umbrea fruntea. Totul era bine închis in seiful memoriei, cu grijă de a nu comite o indiscreție, care să-i atragă cine știe ce neliniști.

De altfel, mai târziu, auzind despre protestul meu, a avut grijă să-mi transmită să nu evoc in nici un fel vizita mea la el , deși nu avea nici o legătură cu subiectul și nici nu mi-ar fi trecut prin minte așa ceva.

Am plecat impresionat, așa cum te impresionează o fosilă vie.

Și acum, la telefon, era „tovarășul Cumsecade". Convorbirea cu el a fost scurtă.

— Este adevărat ce am auzit? Eu nu cred! se aude de la celălalt capăt al firului. Este adevărat? mă întrebă el încă o dată.

— Da, este adevărat! îi confirm eu. Urmează o pauză la microfon.

Probabil nu știe ce să mai spună. Ca activist vechi a văzut multe la viața lui și știe dinainte cum se va încheia și această întâmplare. Închide telefonul fără să trântescă receptorul, ci încet, poate speriat că mi-a telefonat, poate necăjit.

Imediat alt apel. De data aceasta, o voce de femeie. Nu se recomandă, nu o cunosc și nu o întreb:

— Bine ați venit!

— Nu știu dacă am venit bine, dar vă mulțumesc pentru urare!

— Sunteți „sănătos"?

Văd că pune în acest din urmă cuvânt un anume sens, poate ar voi să știe dacă nu mi s-a întâmplat ceva? Până acum sunt numai premise.

— Să bat in lemn, da!

— Vă urez multă, multă sănătate și fericire!

Când am ieșit pe terasă, vecinul de sus mi-a spus că doamna Sanda a plecat la mare, cu o zi-două înainte. Doamna Sanda Lazaride, fostă funcționară de bancă, acum pensionată, este locatara celui de-al doilea apartament de sus, cu camerele deasupra holului, dormitorului și odăii mele, care este, de fapt, tot o cameră de dormit, căci de lucrat nu am un loc anume, ci mă pripălesc prin toate colturile.

Cunosc perfect ambianța străzii în condiții obișnuite, la care se adaugă și spiritul de observație format datorită meseriei de scriitor și ziarist. După un concediu „al ochilor”, nu mi-au scăpat anumite schimbări, aparent neînsemnate.

Cea mai evidentă era garsoniera deasupra locuinței Monicăi, de la fereastra căreia se vedea perfect nu numai usa noastră, ci toată casa, inclusiv poarta spre grădină, prin care se intra, mai ales vara și toamna, pe la bucătărie, deci prin spate. De la acea fereastră nu putea să scape neobservată nici o persoană care intra sau ieșea de la noi.

La acea garsonieră, jaluzelele erau lăsate doar când bătea soarele prea tare sau seara când se aprindeau luminile, restul timpului stând ridicate, deseori fereastra era deschisă, iar perdeaua trasă la o parte. Acum jaluzelele erau lăsate jos, dar nu definitiv, ci cu distanță între lamele, deși fereastra continua să rămână deschisă. În poziția asta au rămas stururile încremenite zi și noapte, iar seara, în apartament nu se mai aprinse lumina, ci doar o luminiță discretă. Știam că tânăra doamnă care ocupa apartamentul își îngrijea florile cu mare pasiune. Probabil că nu se mai găsea acasă de cel puțin două zile, pentru că florile acelea, pretinzând să fie udate zilnic, expuse bății soarelui puternic, se ofiliseră și se îngălbeniseră. Stăpâna casei nu le lăsa să piară! Deci, nu ea se afla înăuntru! Las la o parte că soțul doamnei, care era mecanic de locomotivă, dar în restul timpului era un autentic intelectual, avea uneori plăcerea, când se întorcea de la muncă, pur și simplu să stea la fereastră, privind strada, cu un cățel pechinez lângă el, așezat pe pervaz. Această imagine cotidiană, comunicându-mi un sentiment reconfortant de tihnă, a fost brusc înlocuit de ochiul din spatele jaluzelelor. A cărui privire ațintită deasupra ușii și asupra mea, la intrare sau ieșire, nu doar îl ghiceam, ci îl simțeam. Poate acolo se afla dispecerul care prin comunicare radio, când ieșeam din casă, punea în mișcare mașinăria filajului, în stilul celor mai proaste romane politiste.

Când pică seara, mă mai șocă ceva. Într-un București scufundat în beznă, în care nici strada, nici intrarea Ion Călin nu făceau excepție, le-am găsit scăldate într-o lumină „giorno”. Se filmează? De ce nu? De la acea fereastră, de la aceea sau de la alta și noaptea un aparat de fotografiat sau filmat trebuie să identifice pe oricare prezumtiv vizitator.

Acum simțeam oboseala întregului consum nervos al ultimelor săptămâni. Am simțit-o numai când m-am întins în pat. Eram acasă: patul acela ușor rablagit și icoana „Pânza Veronicăi” de deasupra lui, astea însemnau pentru mine „acasă”. În camera de deasupra se aud pași. Doamna Sanda este la mare, nu-i așa? Apoi ea locuiește singură. Apoi, pasul ei, călcătura tocului de damă în parchet îmi sunt binecunoscute: urechea mea le identifică imediat. Pașii aceia sunt ai unui bărbat care încearcă să meargă

încet, dar nu izbutește. Deci cineva este sus. Ce naiba o fi făcând acolo? Mi-am adus aminte că odată cineva mi-a povestit cum au fost evacuați din apartamentul lor „din rațiuni superioare” firește, temporar, cum s-a instalat securitatea cu aparate de ascultare, la pândă zi și noapte, dar fără ca stăpânul casei să fi putut ști nici pe cine ascultau și nici ce anume.

Ce naiba voiau să asculte cei eventual instalați sus? Să le dau puțină muzică. Bach, Schubert, o simfonie de Ceaikovski sau Fărâmiță Lambru? Nu, mai bine ceva știri și încă de la Europa Liberă, poate mai aflăm ceva despre colegul lor, Pacea, care l-a lăsat cu buza friptă pe Ceaușescu.

Asta este diviziunea muncii: cei de vizavi, cu imaginea, ăștia de aici, cu sonorul. Numai că regizorul a dat-o-n bară: eu nu sunt actor de film. „Transmitem știrile”. Stupoare: Europa Liberă anunță sosirea mea „cu bine”, la București. După aceea vorbește Noel Bernard, comentând cu vocea lui parcă sculptată, pasaje din Scrisoarea mea. Este prima dată că aud, ceea ce lumea știa deja de mai multe zile.

* * *

(...) și iată-mă, ducându-mă la Academie, unde trebuia să fiu la ora 14 fix, în clădirea veche, în fostul cabinet al lectorului. Cobor din troleibuz, la Leu, ca de obicei și ...

Merge în pas cu mine, ca un necunoscut. Se apropie din ce în ce mai tare de umărul meu, își potrivește pasul după al meu, îmi ia discret mâna și mi-o strânge ușor. O face jenat și stângaci:

„Jiujițu”, dragul meu, de unde ai apărut?

Jiujițu vrea să mă îmbrățișeze și nu poate. O fi văzut și el filajul? Vrea să-mi spună ceva, dar nu știe cum sau poate cuvintele nu au rost. Este de ajuns că m-am uitat în ochii lui și ei mi-au spus tot.

Atâta limpezime și curățenie sufletească în ochii acestui băiat. De ce-o fi riscat să înfrunte filajul? Dacă-l identifică, în ce fel va explica? Nu și-a pus această întrebare. Eu mi-o pun pentru el pentru că vreau să-mi rămână prieten. Scumpul meu „Jiujițu”, tu nu m-ai trădat niciodată, nu m-ai părăsit în gândul tău nici o clipă, dacă ai ști că acea discretă strângere de mână, cu numai câteva minute înainte de a mă prezenta în fața pumnului înmănat al Securității, travestit în „Comisie de partid” mi-a dat atunci o forță nouă! Prietene mezin, în sfârșit, vom afla prețul adevărului, cât anume trebuie să plătești pentru el, de dialogul nostru rămas neterminat despre slujirea adevărului cu orice preț. Atunci nu știai la ce mă refer, pentru că nu voiam să fac pe nimeni părtaș la suferințele mele și de aceea n-am făcut părtaș pe nimeni la deciziile mele, dar acum vei afla. Ai văzut că de la teorie am trecut la practică. Practicarea adevărului, sună straniu, nu-i așa? Dacă voi putea să te mai văd, am să-ți spun la ce concluzii am ajuns.

— Du-te, grăbește pasul, nu mai merge alături de mine! i-am spus.

A grăbit pasul și ne-am despărțit.

Am fost lăsat să trec pe poartă: eram tratat ca un străin, venit pentru prima dată în această incintă.

Clădirea nouă se afla la stânga. Mă izbește faptul că de-alungul intrării, pe trepte ca și când întâmplător se aflau acolo, dar mai departe, până la ușa în clădirea veche stau plantați, din loc în loc, profesori. Toți. Nu sunt aduși să mă vadă sau să mă îmbărbăteze, în confruntarea ce va urma. Nici nu aveam nevoie de așa ceva. Îi recunosc printre ei pe Popa - cel care mă convocase prin telefon - pe Vivi Iliescu, recunosc o serie de fețe de la diferite catedre ale „Institutului de științe politice”. Cu toții sunt înșiruiți, formând un coridor viu. Am priceput: ei formează „garda” care trebuie să „vegheze” ca nu cumva să-mi vină în gând să intru în clădirea nouă, unde se află Facultatea de ziaristică, să iau contact cu cineva. De altfel avuseseră grijă ca în facultate să nu se mai afle, la acea oră, nici picior de student. Sunt proscris. Faptul că sunt liber este doar o fațadă. Se lucrează la o izolare a mea care să fie cât mai etanșă, fără nici o fisură. În condiții de „libertate” aceasta este o performanță. De fapt nu știu nimic despre ecoul scrisorii. Trebuie să-mi fac singur o imagine din această panică a puterii. Coridorul acesta de profesori îmi spune și el destul.

În clădirea veche, am fost introdus în cabinetul unuia din prorectori.

La masă stau înșirați trei inși.

Am fost invitat să mă așez.

Pe unul îl cunosc: este Florin Balaure, prorector, profesor pe puncte. Ceilalți doi îmi sunt necunoscuți.

Cu toții mă privesc taciturni, încruntați, amenințatori, ostili. Tăcere cu sigiliu de plumb..

Constantin Marafet: Stimate domnule Victor Frunză cred că ar trebui să scrieți o carte despre toate acestea, lumea trebuie să afle, să știe, să nu se mai repete.

Victor Frunză: Da, o voi scrie, dacă Dumnezeu îmi va da timpul necesar, iar dacă nu o vei scrie dumneata. Am mare încredere în ceea ce faci și în ceea ce ești.

Constantin Marafet: și cum ar trebui să se numească?

Victor Frunză: VICTORIA ESTE DESTINUL NOSTRU.

O MARE PERSONALITATE A ROMÂNIEI CONTEMPORANE

Departate de țară, la Aarhus, în Danemarca, într-un părculeț liniștit ca o oază de adio, a căzut secerat de o boală care nu iartă, murind instantaneu, scriitorul și politologul Victor Frunză, una dintre marile personalități ale României contemporane. Născut la Râmnicu Sărat (comuna Dumitrești) în urmă cu 72 de ani, Victor Frunză, după studii de specialitate și o practică îndelungată la TVR, a ocupat și postul de conf. univ. la nou înființată Facultate de Ziaristică din București, devenind mentorul a mai multor generații de gazetari. A căutat să imprime, și a reușit în cele mai dese rânduri, tinerilor, respectul pentru adevăratele valori culturale și publicistice, istorice și din domeniul tuturor artelor, credința în triumful adevărului, fiind de o generozitate rară.

Victor Frunză n-a știut să mintă și n-a putut să rabde să trăiască în promiscuitate. Aflat în Franța, în august 1978, trimite lui Nicolae Ceausescu prin intermediul Agenției REUTERS, o scrisoare în care îi cerea să renunțe la cultul personalității, libertatea persoanelor de a călători, sindicate libere, libertatea presei etc. După încheierea vizitei de documentare, are curajul să revină în țară. Este supus unor inimaginabile presiuni și hărțuiri psihice și fizice, dat afară de la catedră, nevoit să muncească la o cooperativă meșteșugărească.

în 1980 este expulzat împreună cu soția și fiul în Danemarca, singura țară care primea azilanți politici din România.

Înființează Editura „Nord” în care publică „Istoria stalinismului în România”, „Pentru drepturile omului în România”, „Mai tari decât terorismul de stat” etc. După 1990 revine în țară și publică la Humanitas „Istoria stalinismului în România”, carte fundamentală pentru înțelegerea fenomenului, prima exegeză și, mai mult decât atât, un adevărat rechizitoriu a ceea ce a însemnat acest fenomen pentru societatea Românească.

Pe parcursul a câțiva ani, reeditează impresionantul tom în editura proprie, cartea devenind una de referință pentru ce-i interesați în studierea fenomenului. E prezent în manualele de istorie. I-au rămas neterminate o serie de proiecte de anvergură. E vorba de reeditarea operei lui Pamfil Șeicaru, considerat de el cel mai mare scriitor politic după Mihai Eminescu, integrala Andersen, ajunsă la volumul al-VII-lea tradusă direct din daneză, manuscrisele lui Vasile C. Dumitrescu, cel care a reeditat în exil la Munchen gazeta „Curentul”, la care au colaborat Ion Caraion, Titu Popescu, Paul Goma, Dorin Tudoran etc. Prin dispariția lui, se mai stinge o speranță, rămânem mai săraci. Numai continuându-i opera mai putem să-i aducem un omagiu pe care-l merită ca nimeni altul. O stradă din Rm. Sărat ar putea fi denumită „Victor Frunză”, iar Consiliul Local ar face un gest de reparație morală, declarându-l măcar post-mortem „Cetățean de onoare al municipiului Rm. Sărat”.

Dumitru Ion Dincă - Opinia, 30 iulie 2007

SIMBOL AL ANTITOTALITARISMULUI

Tot timpul, istoria e deasupra capetelor noastre. Uneori, paradoxal, ea pare a veni din viitor nu din trecutul nostru mai îndepărtat sau mai apropiat. Care viitor, mai mereu, nu este al nostru. Când am primit vestea morții lui Victor Frunză, am avut senzația că el chiar și-ar fi dorit să aflu acest lucru. În ultimii ani, o spun cu sinceră bucurie, am fost unul dintre pușinii săi prieteni. Odată cu el a murit încă unul dintre puținele simboluri autentice ale antitotalitarismului. Om cinstit, harnic și foarte inteligent, i-a învățat lucruri deosebite pe cei din jurul său. Când s-a reîntors în țară, după 10 ani de exil a avut neplăcuta surpriză să dea peste o puzderie de „dizidenți”. Meritele și locul său au fost confiscate încă o dată de cei care „s-au descurcat” întotdeauna, indiferent de sistemele politice și de conjuncturi istorice. A fost un luptător și a murit în luptă. S-ar putea să nu prea aibă loc în manualele de istorie și nici în cursurile universitare. După 1989 ar fi putut fie gratulat măcar cu titlul de Cetățean de onoare al Buzăului sau al Râmnicului Sărat. Nu e vina administrației locale ci a celor, care au făcut sau nu propuneri pentru decernarea acestui titlu. Eram adolescent când Victor Frunză era deja o legendă. Ascultam postul de radio „Europa liberă”, fragmente din cărțile sale uluitoare de bine documentate. În 2005, împreună cu alți colegi de breaslă, am încercat să-l propulsăm în funcția de președinte al Uniunii Scriitorilor din România. Am pierdut împreună, însă am rămas apropiați. Nu mai pot spune nimic, deocamdata. Dumnezeu să-l odihnească în pace!

Marin Ifrim - Opinia, 30 iulie 2007

Text pe verso:

"Adevărul: principiul suprem"

"Mă uit în ochii altora ca într-o oglindă și mă văd cine sunt. Și sunt nu cel care cred eu însumi despre mine sau cel care aș fi vrut să fiu. Am scris mai multe cărți de proză, între care una cred că este deosebită («Fire de aur pe blană de oaie - din povestirile Natelei»), încerc să scot din necunoscut scrierile politice ale prea puțin fericitului Pamfil Șeicaru (după ce am scris «Destinul unui condamnat la moarte»), îl transplantez pe H.C. Andersen, sunt autor de teatru jucat și nejucat («Marea gară nouă»), am pus pana în mâna multor tineri, mi-am afirmat uneori opiniile politice, iar eu sunt pentru cei mai mulți doar autorul unei singure cărți («Istoria comunismului în România»), pe care nu știu a câta oară o lansez (pentru că veni vorba, la Bookfest), în care acum textul este însoțit de zeci de imagini foto și documente. Acesta sunt, din păcate! Parcă acele cărți nici n-ar exista. Am ales să fiu, pe deasupra, și editor, dublat însă de scriitor și nu de «om de afaceri», în ideea inițială, de a nu mă înjosi bătând pe la uși, ci de a fi liber, liber... Liber să spun adevărul - principiul suprem al existenței mele - să nu fac compromisuri cu propria conștiință de nici un fel și să-mi afirm ideile, care pot fi oferite astfel și altora, și deci ajutându-mi semenii. Nu mi-a reușit să fiu «om de afaceri» (închipuiți-vă, nu am nici măcar o rablă de mașină la editură). În schimb, celelalte două condiții autoimpuse - scrisul demn, independent și libertatea - mi-au reușit de minune, și în acest sens îi invit pe cei cărora le stau ca un ghimpe în talpă, da, îi invit să mă invidieze, pentru că am fost invidiat și când nu mi-a fost bine, darămite acum, când trăiesc altă realitate. Aceasta dintr-un motiv simplu: mai mult decât alții am fost și sunt fericit atunci când am reușit să pronunț în gura mare adevărul și continuu să-l spun pentru cine are urechi de auzit. Încolo, sunt un optimist: nu atât pentru mine, cât mai ales pentru România. Va veni o zi când piaza rea va fi doar o amintire. O spun cu aceleași cuvinte prin care prevesteam sfârșitul dictaturii: sunt sigur de viitorul românilor (nu pe alte meleaguri, ci în spațiul național!), cum sunt sigur că mâine va răsări soarele! Cu o singură rezervă: nu știu dacă acest soare va răsări în timpul generației actuale! și asta pentru că în Constituție încă nu a fost inclus acel articol simplu și miraculos, care sună astfel: Dumnezeu îți dă, dar nu-ți bagă în traistă!

Victor Frunză"

Jurnalul Național, 06.08.2007
